

UDK: 327(560:569.1)
Bibliid 0543-3657, 63 (2012)
God. LXIII, br. 1145, str. 50–66.
Pregledni članak
Primljen: 12. januar 2012.

Miloš B. MARKOVIĆ¹

Turski spoljnopolitički „preokret“: Slučaj Sirije

SAŽETAK

Dolaskom na vlast Partije pravde i razvoja 2002. godine, turska spoljna politika doživela je zamah nezabeležen još od vremena pokojnog premijera i predsednika Turguta Ozala. U ovom radu, kroz prikaz pogoršanja u odnosima Turske sa Sirijom bavićemo se neizvesnom „sudbinom“ jednog od osnovnih principa Davutogluove spoljne politike – politikom „nultih problema sa susedima“. Napuštanjem ovog principa, Ankara je dovela u pitanje godinama negovan imidž države koja se odrekla uloge „isturene predstraže NATO-a“ na Bliskom istoku iz vremena hladnog rata i koja je sebi postavila za cilj sticanje statusa „centralne zemlje“. Drugim rečima, naglo „demokratsko samoosvešćivanje“ Turske, pojačalo je strahove Irana, ali i Moskve, koja pored jasne podrške Damasku pojačava svoje vojno prisustvo na još uvek osetljivom području Severnog Kavkaza.

Ključne reči: Turska, Sirija, Rusija, Iran, Asad, Erdogan, Davutoglu, politika „nultih problema sa susedima“, arapsko proleće, PKK, zlatno doba tursko-američkih odnosa

Još od samog početka krize u Siriji, Sjedinjene Američke Države (u daljem tekstu: SAD) zauzele su jasan stav koji glasi da više ne žele da vide na vlasti diktatora koji upotrebljava vojsku protiv sopstvenih građana. Za razliku od Libije, gde su vodeću ulogu imale Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo, u slučaju Sirije, ključna uloga prepuštena je susednoj Turskoj koja je u proteklim godinama uspela da izgradi odlične odnose sa režimom Bašara el Asada (Bashar al-Assad). U skladu s novonastalom situacijom, „povlačenje poteza usmerenih na povećanje pritiska na režim Bašara el Asada od strane susednih zemalja Sirije poput Turske, imaju veliki značaj“ za SAD koje će „sa zadovoljstvom podržati svaku meru proisteklu iz odluka turske vlade“.²

¹ Mr Miloš B. Marković, politički analitičar iz Beograda.

² Radi se o izjavi potparola Stejt Dipartmenta, Majkla Hamera (Michael Hammer). Videti: „ABD: Türkiye'nin Suriye'ye Baskısı Önemli“, *Hürriyet*, Internet, 14/11/11, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=18837224>.

Gubitak jednih saveznika, Turska će pokušati da nadomesti što boljim odnosima sa novim režimima koji će nakon „demokratskih“ promena, izniknuti na karti Severne Afrike i Bliskog istoka. Ankara je ovim međutim, pokazala da je Davutogluovo odricanje od „uloge mosta koji samo omogućava drugima da preko njega prelaze“ samo formalne prirode i da status „centralne zemlje“ Ankara sebi ipak može obezbediti jedino kroz prisne odnose sa Vašingtonom. Drugim rečima, Ankara ovo može postići jedino preko pristajanja na ulogu „mosta“, koju je proteklih godina, barem deklarativno, tako žarko želela da izbegne. Predsednik Abdullah Gul (Abdullah Gül) pokušao je da pomiri ove suprotnosti tako što je nedavno u intervjuu za britanski *Sunday Telegraph* istakao da je Turska „poput mosta između Azije i Evrope“ i da se „nalazi u samom centru u odnosu na obe“.³

Kada „politika nultih problema sa susedima“ ustukne pred „demokratijom“

Iako predsednik Gul „čvrsto veruje da više nema mesta za autoritarne režime“, teško je poverovati da je glavni razlog promene turskog stava u odnosima sa Damaskom bila privrženost Turske širenju demokratije i demokratskih vrednosti u regionu Bliskog istoka.⁴ Naime, prilikom analiziranja situacije na Bliskom istoku i Severnoj Africi, nikako ne treba zaboraviti da je donedavno upravo Ankara, više nego odlično saradivala sa ubijenim Gadafijem, kao i sadašnjim predsednikom Sirije, Asadom, sa kojim je turski premijer Redžep Tajip Erdoğan (Recep Tayyip Erdoğan) u pratnji svoje supruge, pre samo tri godine proveo godišnji odmor u Bodrumu.⁵ Razloge tesnih odnosa Turske sa problematičnim režimima nije teško pogoditi. Naime, uloga poželjnog, u svakoj zapadnoj prestonici rado viđenog saveznika koju su Turskoj garantovale veze sa „prokuženim“ režimima na Bliskom istoku i Africi, kao i opipljiva ekonomska korist za turske privrednike od savezništava sa diktatorima poput Gadafija i Asada, bili su dovoljni razlozi za prisne odnose Turske sa njima. Sam tvorac politike „nultih problema sa susedima“, turski ministar spoljnih poslova Ahmet Davutoglu (Ahmet Davutoğlu) pre dve godine u intervjuu koji je dao za nemački *Spiegel*, definisao je Tursku kao zemlju koja „ne vidi radikale i umerenjake u svome susedstvu“, već samo „svoje susede“.⁶

³ Videti: „Interview: Why Turkey’s President Abdullah Gul Believes His Country’s Moment Has Come“, *Sunday Telegraph*, Internet, 21/11/11, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/turkey/8901775/Interview-why-Turkeys-President-Abdullah-Gul-believes-his-countrys-moment-has-come.html>.

⁴ Ibidem.

⁵ Videti: „Türkiye-Suriye Tatil Kardeşliği“, *Radikal*, Internet, 29/09/11, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetayV3&ArticleID=891994>.

⁶ Videti: „Turkey Doesn’t Want Chaos in the Middle East“, *Spiegel*, Internet, 24/07/09, <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,631848-2,00.html>.

Promene u Egiptu i Libiji, pored sveg pozivanja na demokratiju, teško da mogu da prikriju činjenicu, da su iste itekako u korist pre svega Vašingtona i njegovih evropskih saveznika. Za razliku od neodlučnog stava ispoljenog u Tunisu, Egiptu i delimično u Libiji, Turska se ovog puta vrlo brzo i jasno pozicionirala uz SAD i time „pokopala“ svoju proklamovanu i veoma hvaljenu politiku „nultih problema sa susedima“. Naime, kada je postalo jasno da nekada prijateljski režimi neće opstati i da svako dalje odugovlačenje sa podrškom zapadnim inicijativama na „arapskim prolećem“ zahvaćenom Bliskom istoku i u Severnoj Africi, mogu ozbiljno dovesti u pitanje njene odnose sa Vašingtonom, kao i uticaj u zemljama u kojima će se promene odigrati bez obzira na turske želje, Ankara se priklonila Zapadu.

Da je odluka doneta na višem mestu, jasno govore reči samog predsednika Baraka Obame (Barack Obama) kako su SAD „suočene sa istorijskom šansom“, tj. da će „nakon decenija prihvatanja sveta onakvog kakav jeste u regionu, imati priliku da se zalažu za svet kakav bi trebalo da bude“.⁷ Demokratske promene koje su zahvatile Severnu Afriku i Bliski istok, predstavljaju „najvažniji prioritet koji mora biti pretočen u konkretne akcije i podržan svim diplomatskim, ekonomskim i strategijskim instrumentima koji su na raspolaganju“.⁸ Jasno je da Ankara govor predsednika Obame o arapskom proleću, nije mogla drugačije da shvati, nego kao poruku Vašingtona da se sa turske spoljne politike „očuvanja statusa kvo“ pređe na „politiku regionalnih promena“. U skladu sa ulogom predvodnika širenja demokratije na Bliskom istoku, Turska će po rečima Davutoglua, nastojati da odnose sa „demokratskim“ Egiptom postavi na nove temelje, odnosno da formira „osu demokratije između dve najveće zemlje u regionu, koja će se prostirati od Crnog mora na severu do doline Nila u Sudanu na jugu“.⁹ S obzirom na trenutni razvoj situacije na Bliskom istoku, teško je poverovati u uveravanja turskog ministra spoljnih poslova da ova „osa prave demokratije, neće biti usmerena ni protiv koje druge države“ tj. „protiv Izraela i Irana“.¹⁰ Turski levičari i drugi opozicionari zadovoljno trljaju ruke, jer smatraju da su ovim naglim zaokretom u Siriji, kao i ranijim ponašanjem u Egiptu i Libiji, potvrđene njihove tvrdnje da je

⁷ Govor predsednika Obame od 19. maja u celosti u: "Remarks by the President on the Middle East and North Africa", *Office of the Press Secretary/State Department*, Internet, 25/11/11, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/05/19/remarks-president-middle-east-and-north-africa>.

⁸ Ibidem.

⁹ Videti: Anthony Shadid, "Turkey Predicts Alliance With Egypt as Regional Anchors", *New York Times*, Internet, 17/11/11, http://www.nytimes.com/2011/09/19/world/middleeast/turkey-predicts-partnership-with-egypt-as-regional-anchors.html?pagewanted=1&_r=1&sq=That%20will%20be%20an%20axis%20of%20democracy%20of%20the%20two%20biggest%20nations%20in%20our%20region,%20from%20the%20north%20to%20the%20south,%20from%20the%20Black%20Sea%20down%20to%20the%20Nile%20Valley%20in%20Sudan,&st=cse&scp=1.

¹⁰ Ibidem.

Erdoganova Turska ispostava američkih interesa na Bliskom istoku i da epizode poput kvarenja odnosa sa SAD i Izraelom nikako ne treba shvatiti previše ozbiljno.¹¹ Drugim rečima, u kontekstu iznenadnog „demokratskog samoosveščivanja“ Turske, po uverljivost turskih argumenata krajnje je problematično to što je upravo Bašar el Asad bio „projekat Partije pravde i razvoja (u daljem tekstu: AKP)“, kao i to što taj dojučerašnji turski „strateški partner sada u Deri, Humusu i Hami, snajperima ubija građane, ide od kuće do kuće u potrazi za opozicijom i sprema se da tenkovima počini zločine“.¹²

Bez obzira na ovo pojednostavljeno shvatanje, ono što je iz do sada viđenog izvesno, jeste da se Turska sa politikom prema Siriji ozbiljno kompromitovala kao nezavistan akter u regionu Bliskog istoka. Za razliku od slučaja Libije kada su se predsednik, premijer i ministar spoljnih poslova Turske u periodu nakon izbivanja krize prosto utrkivali u kritikama NATO intervencije, a zatim digli ruke od podrške vođi libijske džamahirije, po pitanju dojučerašnjeg „brata“ Asada, trojac Gul-Erdogan-Davutoglu je delovao daleko odlučnije i bez previše premišljanja. Otvoreno svrstavanje na stranu Vašingtona i ostalih zapadnih saveznika, bilo je verovatno i jedan od glavnih indikatora sve boljih odnosa Turske i SAD, što je predsednika Gula navelo da proglasi „zlatno doba tursko-američkih odnosa“, kao i „zlatno doba tursko-engleskih odnosa“.¹³ Naime, pojavljivanje premijera Tajipa Erdogana na naslovnoj strani časopisa *Time*, dolazak bivših američkih ambasadora u Turskoj, bivše američke sekretarke Medlin Olbrajt (Madeline Albright) i ostalih uticajnih zvaničnika na konferenciju posevećenu tursko-američkim odnosima u Istanbulu, krajem

¹¹ Kritikama se pridružio i aktuelni predsednik islamističke Partije prosperiteta (Saadet Partisi), Mustafa Kamalak (Mustafa Kamalak), koji je početkom januara 2012. godine bio u poseti Siriji. Tokom posete u sastancima koje je vodio sa sirijskim predsednikom Asadom, ali i drugim sirijskim zvaničnicima, Kamalak je istakao da je „turska vlada na pogrešnom putu“ i da se „u pozadini događaja nalazi projekat Velikog Izraela“. U tom kontekstu Kamalak naglašava „da je za rasparčavanje Turske neophodno istu uvesti u rat“ i da je „stvarni cilj tog scenarija zapravo Turska“. Sličnog mišljenja je potpredsednica Sirije, Nedžah El Atar (Necah ek Attar) koja se sastala sa Kamalakom. „Erdoganov nastup u Davosu nas je sve oduševio. Stav koji je Erdogan zauzeo, u celom arapskom svetu sa velikim oduševljenjem je dočekan. Stoga je mnogo ljudi Erdogana videlo kao „čekanog mesiju i nije primetilo da se radi o njegovoj pozorišnoj predstavi“. Videti: Bahadır Selim Dilek, „Erdoğan Obama'nın Sözcülerini Tekrarlıyor“, *Cumhuriyet*, Internet, 09/01/12, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=306052> i „Suriye'deki Olayların Arkasında, Büyük İsrail Projesi Var“, Internet, 10/01/12, <http://www.saadet.org.tr/haber/suriyedeki-olaylarin-arkasinda-buyuk-israil-projesi-var>.

¹² Među pedeset i jednim sporazumom koje je Turska potpisala sa Sirijom nalaze se i sporazumi iz oblasti bezbednosti. Videti: Aslı Aydıntaşbaş, „Diktatörlere Kanka Olmanın Zararları“, *Milliyet*, Internet, 26/04/11, <http://www.milliyet.com.tr/diktatorlerle-kanka-olmanin-zararlari/asli-aydintasbas/siyaset/yazardetay/26.04.2011/1382328/default.htm>.

¹³ Videti: „İlişkilerde 'Altın Çağ' Yaşıyoruz“, *Cumhuriyet*, Internet, 23/11/11, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=294918>.

novembra, kao i godišnji kongres Tursko-američke unije i Turske konfederacije biznismena i industrijalaca, koji je u Vašingtonu okupio osam senatora i 59 kongresmena, još su neki od pokazatelja koji idu u prilog tezi o „zlatnom dobu tursko-američkih odnosa“.¹⁴ Nedavnu posetu potpredsednika SAD, Džozefa Bajdena (Joseph Biden) Turskoj, takođe bi trebalo tumačiti u istom svetlu.

Kraj „medenog meseca“ sa Damaskom

Pogoršanje u odnosima između Ankare i Damaska, negativno se odrazilo na ekonomsku razmenu između Turske i Sirije, koja je koliko „do juče“ bila jedan od stubova na kojima je prema planovima Ankare trebalo da počiva turski pandam Evropskoj uniji na Bliskom istoku i primer kako se sa dojučerašnjim protivnikom može naći zajednički jezik. Ovakav razvoj situacije, naročito je pogodio gradove uz granicu poput turskog Gaziantepa i sirijskog Alepa, koji su zahvaljujući sve boljim odnosima dveju država od dolaska AKP-a na vlast, doživeli pravi procvat.¹⁵ Najveća promena dogodila se međutim, na političkom nivou. S obzirom na preovlađujuće uverenje u sirijskim političkim krugovima da se Turska daleko više meša u unutrašnje stvari Sirije od Izraela, može se konstatovati da „Asad i njegovo okruženje, danas mrze premijera Erdogana i ministra spoljnih poslova Davutoglua u najmanju ruku isto koliko i izraelskog premijera Benjamina Netanjahua“.¹⁶ Kako to izgleda na terenu videlo se nakon što je Sirija suspendovana iz Arapske lige. Sirijski ministar spoljnih poslova Velid Mualim (Velid Muallim) istakao je da pojedine zemlje zloupotrebljavaju Arapsku ligu, a svega nekoliko dana nakon ovoga (20. novembra), bio je daleko direktniji optužujući turskog ministra spoljnih poslova Davutoglua i američku državnu sekretarku Hilari Klinton (Hillary Clinton) da „svojim izjavama o strahu od građanskog rata situaciju usmeravaju baš u tom smeru“.¹⁷ Ministru spoljnih poslova Sirije u osudi Turske pridružio se i predsednik Asad u izjavi koju je dao krajem

¹⁴ Radi se naime o bivšem savetniku za nacionalnu bezbednost Stivenu Hedliju (Stephen Hadley) i aktuelnom članu Predsedničkog savetodavnog odbora za obaveštajna pitanja Čaku Haglu (Chuck Hagel). Sa druge strane, gore pomenuta Tursko-američka unija pod svojim okriljem ima šest federacija i 220 fondacija. Opširnije na ovu temu u: Ali H. Aslan, Sezai Kalaycı, „Washington‘da Türkiye Rüzgarı Esti“, *Zaman*, Internet, 07/12/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1209160>.

¹⁵ Trgovina i saradnja u oblasti turizma između pograničnih gradova Gaziantepa i Alepa u potpunosti je obustavljena. Videti: „Alışveriş tamamen durdu“, *Hürriyet*, Internet, 14/11/11, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=18889928>.

¹⁶ Videti: „Arap Birliği'nin Tarihi Suriye Kararı“, *Milliyet*, Internet, 14/11/11, <http://dunya.milliyet.com.tr/arap-birligi-nin-tarihi-suriyekarari/dunya/dunyayazardetay/14.11.2011/1462490/default.htm>.

¹⁷ Videti: „Suriye Dışışleri Bakanı: Davutoğlu ve Clinton İç Savaşa Yönlendiriyorlar“, *Zaman*, Internet, 22/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1204397&keyfield=737572697965>.

novembra u kojoj je upozorio da „pojedinci u Turskoj sanjaju o oživljavanju Osmanskog carstva“.¹⁸ Sirijska reakcija nije se međutim ogledala samo u oštrim izjavama visokih zvaničnika Sirije. Naime, odmah po suspendovanju Sirije iz Arapske lige, sirijski demonstranti naklonjeni predsedniku Asadu napali su tursku ambasadu u Damasku, generalni konzulat u Alepu i počasni konzulat u mestu Latakija. Da sve bude „šarenije“ pobrinuli su se demonstranti u Alepu i Latakiji, koji su u skladu sa bliskoistočnim političkim folklorom palili, ovog puta ne izraelske već turske zastave. Još jedan u nizu antiturskih poteza sirijskih vlasti koji je usledio nakon napada na tursku ambasadu i konzulate, bio je oružani napad na dva turska autobusa između gradova Hama i Humus, koja su prevozila vernike sa hadžiluka iz Meke nazad u Tursku.¹⁹ U kontekstu antiturske kampanje koja potresa zvaničnu Siriju, pažnju takođe zavređuju komentari uglednih turskih kolumnista poput Murata Jetkina (Murat Yetkin) i Aslije Ajdintašbaši (Aslı Aydintaşbaşı), koji su napad Libijca Samira Salema Alija Elmadvhavrja (Samir Salem Ali Elmadvhavrri) na dvorac Topkapi u Istanbulu, doveli u vezu sa Davutogluovim objavljivanjem mera koje će Turska preduzeti protiv Sirije.²⁰

Sa druge strane, ovi napadi su došli kao poručeni turskim vlastima koje su zahvaljujući istim domaćoj javnosti lakše mogle da opravdaju promenu svoje politike prema Siriji i još jednom potvrde privrženost sirijskoj opoziciji. Paljenje turske zastave izazvalo je oštru reakciju premijera Erdogana, koji je

¹⁸ Videti: “Türkiye Osmanlı Hayalı Kuruyor”, *Hürriyet*, Internet, 01/12/11, <http://www.hurriyet.com.tr/planet/19337940.asp?top=1>.

¹⁹ Ministarstvo spoljnih poslova Sirije demantovalo je da su napad na turske autobuse izveli pripadnici sirijske vojske i istaklo da iza pomenutog napada stoje terorističke grupe. Zbog tog i sličnih incidenata koji su usledili, tursko ministarstvo spoljnih poslova savetovalo je turskim građanima da bez preke potrebe ne putuju u Siriju. Videti: “Suriye: Türk Hacılarına Terör Grupları Saldırıldı”, *Zaman*, Internet, 25/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1205604&keyfield=537572697965>; “Suriye’de Türk Hac Kafilesine Saldırı”, *Cumhuriyet*, Internet, 21/11/11, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=294658> i “Suriye’de Yol Güvenliği Konusunda Duyuru, 8 Aralık 2011”, Internet, 10/12/11, http://www.mfa.gov.tr/suriye_de-yol-guvenligi-konusunda-duyuru_-8-aralik-2011.tr.mfa.

²⁰ Istog dana (27. novembar) kada je sirijski predsednik Asad optužio tursko rukovodstvo da želi da ponovo stvori Osmansko carstvo, automobil sa sirijskim tablicama je iz Sirije prešao u Tursku. Ništa međutim ne bi bilo čudno, da se u automobilu nije nalazio Libijac koji je svega nekoliko dana kasnije izvršio napad na politički centar nekadašnjeg Osmanskog carstva – dvorac Topkapi. Napad se dogodio u trenutku u kom se turski ministar spoljnih poslova Ahmet Davutoglu u Ankari javnosti obznanjivao turski paket mera protiv Sirije. Videti: Murat Yetkin, “Suriye’ye Yaptırım, Topkapı’ya Baskın”, *Radikal*, Internet, 01/12/11, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1071135&Yazar=MURAT%20YETK%DDN&Date=01.12.2011&CategoryID=98> i Aslı Aydintaşbaşı, “Beşar Esad’dan Mektup Var”, *Milliyet*, Internet, 07/12/11, <http://siyaset.milliyet.com.tr/besar-esad-dan-mektup-var/siyaset/siyasetyazardetay/01.12.2011/1469457/default.htm>.

nakon ovog incidenta sirijskog predsednika optužio za hiljade zatočenih političkih zatvorenika i zahtevao da počinioci ovog akta budu pronađeni i primereno kažnjeni.²¹ Bez mnogo oklevanja, Ankara je ekspresno organizovala povratak porodica osoblja ambasade u Damasku i konzulata u Alepu. Naime, iste večeri ministar spoljnih poslova Davutoglu sastao se sa članovima opozicionog Nacionalnog saveta koji je u međuvremenu formiran u Turskoj, a u narednim nedeljama u javnosti su nastavile da „pljušte“ izjave turskih zvaničnika o razočarenju u Asadov režim.²² U skladu sa zaokretom u odnosima sa Damaskom Turska je sa reči prešla na dela. Ankara je u Trećem komitetu Ujedinjenih nacija snažno podržala nacrt rezolucije koja osuđuje vlasti u Siriji zbog sukoba sa sopstvenim građanima. Međutim, to nije sve. Ističući da je „na Zapadu manje interesovanje za ubijanje sirijskih civila, jer u Siriji nema dovoljno nafte“, Ankara je odmah po objavljivanju devet mera Arapske lige, donela sopstveni, takođe devetočlani paket mera protiv Damaska.²³

²¹ Videti: „Erdoğan’dan Esad’a Sert Tepki“, *Posta*, Internet, 22/11/11, http://www.posta.com.tr/siyaset/HaberDetay/Esad_a_sert_tepki.htm?ArticleID=96209.

²² Ministar spoljnih poslova Ahmet Davutoglu istakao je da sa svim susedima osim sa Sirijom ima „savršene odnose“, dok je predsednik Gul tokom posete Britaniji istakao da Turska „više ne veruje Asadu“. Videti: „Esad Yanlıları Türk Temsilciliklerine Saldırı, Türkiye Diplomat Ailelerini Ankara’ya Getirdi“, *Zaman*, Internet, 14/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1201762&title=esed-yanlilari-turk-temsilciliklerine-saldirdi-turkiye-diplomat-ailelerini-ankaraya-getirdi>, „Davutoğlu’ndan Tartışılacak Türkiye Tasviri“, *Cumhuriyet*, Internet, 23/11/11, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=295036>. i „‘Artık Esad’a Güvenmiyoruz’“, *Cumhuriyet*, Internet, 23/11/11, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=294830>.

²³ Ove mere Turske obuhvataju suspendovanje mehanizama Visokog saveta za stratešku saradnju, mere zabrane ulaska u Tursku i zamrzavanja imovine rukovodiocima i pojedinim privrednicima koji su umešani u sprovođenje nasilja protiv sopstvenih građana, zabrana prodaje oružja i vojnih materijala, onemogućavanje trećih država da preko turske teritorije, dopremaju naoružanje Siriji, prekid odnosa sa Sirijskom centralnom bankom, zamrzavanje sredstava sirijske vlade u Turskoj, prekid kreditnih aranžmana sa sirijskom vladom, prekid poslovanja sa Sirijskom trgovinskom bankom (izuzimajući poslove koji su u toku), stopiranje kreditiranja infrastrukturnih projekata u Siriji od strane *Eximbank*-e. Kao odgovor na mere koje je Turska uvela prema Siriji, Damask je rešio da na sirijsko-turskoj granici zatvori prelaze Nusajbin (Nusaybin) i Akçakale (Akçakale), ali i da u prvoj nedelji decembra, zatvori konzulat u Gaziantepu. Videti: „Türkiye’den 9 Maddelik Yaptırım“, *Radikal*, Internet, 01/12/11, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetayV3&ArticleID=1071129&Date=01.12.2011&CategoryID=100> i Robert Fisk, „The Arab Spring has given Turkey a voice. Don’t mess with it“, *The Independent*, Internet, 21/11/11, <http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/fisk/robert-fisk-the-arab-spring-has-given-turkey-a-voice-dont-mess-with-it-6263986.html?origin=internalSearch>.

Put ka intervenciji

Otvoreno podržavajući opoziciju u Siriji, Turska je sa svoje strane vezala sudbinu tursko-sirijskih odnosa sa budućnošću opstanka Asadovog režima, i time sebi suzila manevarski prostor. Jedino rešenje koje Ankari sada odgovara jeste smena u Damasku. Međutim, čini se da to neće biti dovoljno. Predsednik Gul je tokom svoje posete Britaniji u intervjuu datom *BBC*-u, istakao da je Turska „spremna i na najgori scenario“ kada je Sirija u pitanju, kao i da se problem više „ne može rešiti samo smenom jednog čoveka i predsednika, već promenom režima i njegove strukture“.²⁴ U tom kontekstu, ne sme se zaboraviti da su se još u maju ove godine, u pojedinim turskim dnevnicima pojavile spekulacije o mogućem vojnom angažovanju Turske u Siriji u slučaju da se u Siriji formira „vakuum“ o koji bi PKK mogla da se okoristi. „Nije teško pretpostaviti da u ovom trenutku Generalštab, u koordinaciji sa komandom Druge armije, uzima u obzir ovu vrstu scenarija“, pisao je tada ugledni turski novinar Semih Idiz (Semih İdiz).²⁵ Svojevrsnu potvrdu ovakvih spekulacija dao je aktuelni turski ministar spoljnih poslova, Ahmet Davutoglu koji je nedavno istakao da postoji mogućnost da Turska u Siriji obrazuje svojevrsnu tampon zonu, ali da se nada da do toga neće doći.²⁶

Neke konkretne poteze Turska je već povukla na tom planu.²⁷ Pored opozicionog organizovanja, koje je dozvolila i podržala na svojoj teritoriji, Turska je nezvanično pružila utočište i tzv. Oslobođilačkoj vojsci Sirije, čije pripadnike po navodima francuskog nedeljnika *Canard Enchaîné*, a koje prenosi turski *Milliyet*, obučavaju francuski oficiri i obaveštajci.²⁸ Pored ovoga, uspesi

²⁴ Videti: “Cumhurbaşkanı Gül: Suriye’de En Kötü Senaryoya Hazırlıklyız”, *Zaman*, Internet, 23/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1204995&keyfield=737572697965> ili: “Turkish President, Gul, “prepared for worst” in Syria”, *BBC*, Internet, 23/11/11, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-15829159>.

²⁵ Videti: Semih İdiz, “Esad’a Katliam İçin Açık Çek”, *Milliyet*, Internet, 02/05/11, <http://www.milliyet.com.tr/esad-a-katliam-icin-acik-cek/semih-idiz/siyaset/yazardetay/02.05.2011/1384914/default.htm>.

²⁶ Videti: “Türkiye Her Senaryoya Hazır”, *Zaman*, Internet, 30/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1208100&keyfield=537572697965>.

²⁷ Da je Turska blizu intervencije nagovestio je krajem novembra i izraelski list *Haaretz*. Videti: Anshel Pfeffer, “Israeli officials: Turkey nearing military intervention in Syria”, *Haaretz*, Internet, 25/11/11, <http://www.haaretz.com/print-edition/news/israeli-officials-turkey-nearing-military-intervention-in-syria-1.397363>.

²⁸ Prema navodima britanskog lista *Daily Telegraph*, a na osnovu razgovora koji je novinar pomenutog lista vodio sa jednim od pobunjeničkih komandanata u turskoj oblasti Hataj, na teritoriji Turske se početkom novembra meseca nalazilo oko 15 hiljada pripadnika tzv. Oslobođilačke vojske Sirije. Videti: Ruth Sherlock, “15,000 strong army gathers to take on Syria”, *The Daily Telegraph*, Internet, 25/11/11, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/8868027/15000-strong-army-gathers-to-take-on-Syria.html> i “Fransızlar Muhalifleri Türkiye’de

sirijskih pobunjenika i koncentracija sukoba duž vertikalne linije koja povezuje sirijske gradove Idlib, Hama i Humus, a koja je blizu granice sa Turskom, teško da mogu da prođu kao puka slučajnost. Učvršćivanje pobunjenika koji se oslanjaju na pomoć Turske na ovom stratezijski veoma važnom potezu, može dovesti do izolovanja sirijskih lučkih gradova Lazkije i Tartusa od ostatka Sirije, čime bi režimu u Damasku bio nanet ozbiljan udarac. Pomoć međutim, ne stiže samo direktno sa Zapada. Naime, nova „demokratska“ Libija takođe je rešila da pomogne svojoj sirijskoj „braći“. Do sastanka tzv. Oslobođilačke vojske Sirije i novih vlasti Libije došlo je krajem novembra u Istanbulu i na granici sa Turskom.²⁹ Pridobijanjem organizacija poput Hamasa i Muslimanske braće, izvršene su i dodatne unutrašnje pripreme za intervenciju i svrgavanje Asada. Ne treba prenebrežiti činjenicu da je vladajuća elita u Siriji, zapravo religijska manjina u sopstvenoj zemlji, kao i da protiv sebe pored većinskog sunitskog stanovništva i Kurda, može imati i organizacije poput Hamasa, koji je po nekim tvrdnjama, usled pritiska Turske i Katara, rešio da se „preseli“ iz Sirije u Egipat ili Katar. Slično tihom odlasku Hamasa iz Sirije, a čiji je cilj da se umanjí sposobnost Teherana da isprovocira sukobe sa Izraelom, Muslimanska braća u Siriji su takođe zauzela jasan stav protiv vlasti u Damasku.³⁰ Naime, po rečima lidera sirijskog ogranka Muslimanske braće u izgnanstvu, Muhameda Rijada Šaćifa (Muhamed Riad Shaqfa), Muslimanska braća u Siriji neće slediti iranski model, već će za model uzeti Tursku.³¹

Eğitiyor”, *Milliyet*, Internet, 25/11/11, <http://dunya.milliyet.com.tr/fransizlar-mu-halifleri-turkiye-de-egitiyor/dunya/dunyadetay/25.11.2011/1467100/default.htm>.

²⁹ Prema navodima britanskog *Daily Telegraph*-a, nove libijske vlasti, predstavljao je nekadašnji vođa jedne od islamističkih milicija u Libiji i sadašnji predsednik vojnog saveta Tripolija, Abdulhakim Belhadž (Abdulhakim Belhadj). Videti: Ruth Sherlock, “Leading Libyan Islamist Met Free Syrian Army Opposition Group”, *The Daily Telegraph*, Internet, 01/12/11, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8919057/Leading-Libyan-Islamist-met-Free-Syrian-Army-opp-osition-group.html>.

³⁰ U nameri da osujeti rasulo u redovima Hamasa u Siriji i spreči njihov odlazak u druge arapske zemlje, Iran je zapretio da će prekinuti sa finansiranjem, dostavljanjem oružja i organizovanjem obuke Hamasa. Dok izraelski *Haaretz* nagoveštava da je Hamas doneo tajnu odluku da napusti Siriju, bez prethodnog obaveštavanja sirijskih vlasti, dotle član političkog biroa Hamasa, Salah El Aruri izjavljuje da „ Hamas nije doneo nikakvu odluku, a pogotovo ne da napusti Siriju“. Aruri je takođe istakao da se radi o svega nekoliko porodica koje su otišle iz „verovatno privatnih razloga“. Videti: Joshua Mitnik, “Hamas removing staff from Syria”, *Wall Street Journal*, Internet, 09/12/11, <http://online.wsj.com/article/SB10001424052970204083204577082471358870022.html?KEYWORDS=hamas> i Avi Issacharoff, Amos Harel, “Iran threatening to cut Hamas funds, arms supply if it flees Syria”, *Haaretz*, Internet, 10/12/11, <http://www.haaretz.com/news/middle-east/iran-threatening-to-cut-hamas-funds-arms-supply-if-it-flees-syria-1.399612>.

³¹ Muhamed Rijad Šaćif dao je u junu ove godine, ekskluzivan intervju za turski *Milliyet* i on ujedno predstavlja Muhamedovo prvo obraćanje jednom turskom listu. Muhamed je proteklih 30 godina proveo u izgnanstvu (Irak, Saudijska Arabija i Velika Britanija) i preživeo je četiri pokušaja likvidacije od strane

Reakcije na turski spoljnopolički „Preokret“

Ovako radikalnom promenom politike prema Siriji, povećao se i rizik koji je Turska na sebe preuzela. Eventualnim uspostavljanjem novog, u odnosu na Zapad, marionetskog režima u Damasku, povećaće se i uticaj SAD na spoljnu i unutrašnju politiku Turske. Pored ovoga, turske protivnike mešanja u unutrašnje stvari Sirije naročito zabrinjava mogućnost da se Radnička partija Kurdistana (u daljem tekstu: PKK) pojavi u ulozi najvećeg dobitnika „arapskog proleća“. Naime, posle otvorene turske podrške sirijskoj opoziciji koja se okupila u Istanbulu i čije je predstavnike primio niko drugi do sam ministar spoljnih poslova Turske Ahmet Davutoglu, Damask može ponovo zaigrati na kartu PKK.³² Sumnje po tom pitanju, nedavno je izrazio premijer Erdogan u dnevnom listu *Financial Times*, a iste je potvrdio i turski dnevni list *Zaman*, koji je javio da je u Siriji po prvi put nakon dvanaest godina ponovo otvoren kamp PKK.³³ Isto važi i za Iran, koji se takođe može obratiti PKK za „pomoć“ u cilju destabilizacije Turske, kao države koja bi se u mogućoj intervenciji SAD protiv Irana verovatno svrstala na stranu Vašingtona. Ne treba sumnjati da će potencijale PKK gledati da iskoriste i SAD, ali i Izrael koji će u istom videti pogodan faktor za rušenje Asadovog režima. Pored Sirije, sa stanovišta interesa Izraela, ali i SAD, PKK bi po već viđenom scenariju lako mogla da postane snaga korisna za nanošenje udara Iranu iznutra i kao akter koju bi mogao da disciplinuje Tursku po pitanju podrške Palestincima i njenom doturanju pomoći Gazi. Toga su bili svesni direktor turske Nacionalne obaveštajne agencije, Fidan, kao i sam premijer Erdogan kada su svojevremeno nastojali da kroz kontakte sa sirijskim zvaničnicima utiču da se situacija smiri kako se ne bi pružila prilika Kurdima da se dignu na sveopšti ustanak u regionu.³⁴

agenata sirijske državne bezbednosti. Kompletan intervju u: Aslı Aydıntaşbaş, „Rejim Önümüzdeki Yıl Pes Eder“, *Milliyet*, Internet, 23/06/11, <http://siyaset.milliyet.com.tr/rejim-onumuzdeki-yil-pes-eder/siyaset/siyasetyazar-detay/23.06.2011/1405664/default.htm> i „Suriye Müslü man Kardeşler: Tercihimiz İran Değil Türk Yönetim Modeli“, *Zaman*, Internet, 30/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1207776&keyfield=53757269796>.

³² Videti: „İran ve Suriye, PKK’yı mı Kullanıyor?“, *Cumhuriyet*, Internet, 11/11/11, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=286910>.

³³ Sirijski ministar spoljnih poslova Velid el Mualim negirao da su vlasti u Damasku promenile svoju politiku prema PKK, ali je istakao kako ima informacije da će se „borci“ protiv Gadafija, preko turske teritorije prebaciti u Siriju. Naime, prema podacima iz obaveštajnih krugova na koje se pozivaju turski listovi, kamp sa 150 pripadnika PKK, osnovan je u oblasti Resulajın u Siriji po naređenju Fehmana Huseina (Fehman Hüseyin), poznatijeg pod lažnim imenom Bahoz Erdal. Videti: „Suriye: PKK’ya Karşı Duruşumuz Açık“, *Zaman*, Internet, 30/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1207523&keyfield=537572697965> i Aziz İstegün, „PKK, 12 Yıl Sonra Suriye’de Kamp Kurdu“, *Zaman*, Internet, 25/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1205735&keyfield=537572697965>.

³⁴ Upadljivo držanje sirijskih Kurda po strani sukoba može se objasniti udarom koji je Sirija zadala tamošnjem ogranku PKK krajem 2010. godine, ali i izvesnim ustupcima koje je Damask učinio istim. Ovde se pre svega misli na davanje

Način na koji će Asad otići sa vlasti, neće međutim zavisiti samo od SAD, Turske i naroda u Siriji, već će na to umnogome uticati i istrajnost Teherana i Moskve, koja već sada trpi izvesne kritike da ovakvom politikom, zapravo ugrožava sopstvene ekonomske interese u tim zemljama.³⁵ Prihvatanje Turske da na njenoj teritoriji, tačnije kod mesta Malatja bude instalirana radarska stanica koja će biti deo tzv. antiraketnog štita i dolazak na vlast čitavog niza „demokratskih“ tj. prozapadnih režima u Severnoj Africi i na Bliskom istoku, učinili su da Moskva ovog puta izrekne glasno „njet“. Da je Rusija zauzela drugačiji stav u odnosu na onaj po pitanju Libije, pokazuje i činjenica da je nedugo nakon slanja tri ratna broda u sirijske vode (krajem novembra), poslala u Sredozemno more i svoj jedini nosač aviona „Admiral Kuznjecov“ u pratnji brodova „Admiral Čabanenko“ i „Nikolaj Čiker“.³⁶ Što se ruskih zvaničnika tiče, rečima da u Siriji „naoružane grupe provociraju vlast“ i da je stoga „nemoguće očekivati da rukovodioci pristanu na ovakvo ponašanje“, ministar spoljnih poslova Rusije Sergej Lavrov (Сергей Лавров) izrazio je negodovanje zbog embarga na isporuku oružja Siriji.³⁷ U skladu sa tim, sirijski vojni stručnjaci uveliko rade sa svojim ruskim kolegama na jačanju sirijske protivvazdušne odbrane,

državljanstva Kurdima aprila 2010. godine (50 000 Kurda). Po mišljenju eksperta za kurdski problem, Džordija Tehela Gorgasa (Jordi Tejel Gorgas), iznetom na međunarodnoj konferenciji „Nove regionalne perspektive za Kurde“ u organizaciji Istarskog Bilgi univerziteta, PKK je zbog problema koje ima u severnom Iraku, prinuđena da nađe novo utočište i stoga se između PKK i sirijskih vlasti vode tajni pregovori. Videti: Kadri Gürsel, „Kürtler Arap Baharı'nın Neresinde?“, *Milliyet*, Internet, 01/12/11, <http://dunya.milliyet.com.tr/kurtler-arap-bahari-nin-neresinde-/dunya/dunyayazardetay/31.10.2011/1457279/default.htm>.

³⁵ Kritike ruske opozicije usmerene su na ruski diplomatski trijumvirat Lavrov – Prihodko – Ušakov, ali i na samog predsednika i premijera. Prema istima, umesto fleksibilne politike „diplomate su škrabale depeše za Kremlj, tražeći zaštitu za u ništavilo odlazeće diktatore, sa kojima su zahvaljujući dugogodišnjem zajedničkom radu, srasli moralno, a možda i ne samo moralno“. Videti: Константин Волков, Андрей Самодин, „России дорого обходится дружба с Асадом“, *Известия*, Internet, 10/12/11, <http://www.izvestia.ru/news/506891> i Владимир Милов, „Дремучая дипломатия“, *Газета*, Internet, 10/12/11, <http://www.gazeta.ru/column/milov/3756149.shtml>.

³⁶ Prema podacima sajta „Debka“, poznatog po vezama sa izraelskom obaveštajnom službom, radi se o tri broda sa visoko sofisticiranim uređajima za prisluškivanje i specijalizovanim ekipama obaveštajnog karaktera. Videti: „Rus Donanması Suriye Sularında“, *Milliyet*, Internet, 28/11/11, <http://dunya.milliyet.com.tr/rus-donanmasi-suriye-sularinda/dunya/dunyadetay/23.11.2011/1466344/default.htm>.

³⁷ 10. januara ove godine kiparske vlasti su prilikom kontrole ruskog broda „Chariot“ iz Sankt Peterburga pronašle šezdeset tona eksploziva namenjenog Siriji, odnosno Ministarstvu odbrane Sirije. Brod je pretresen u Limasolu. Videti: „Rusya, Suriye'ye Silah Ambargosuna Karşı“, *Zaman*, Internet, 30/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1207801&keyfield=537572697965> i „Suriye'ye Silah Taşıyordu“, *Milliyet*, Internet, 11/01/12, <http://dunya.milliyet.com.tr/suriye-ye-silah-tasiyordu/dunya/dunyadetay/11.01.2012/1487390/default.htm>.

a Sirija je ruske rakete SCUD usmerila ka Turskoj i rasporedila ih u oblastima Kamišli i Ajn Divar, koje se nalaze blizu tursko-iračke granice.³⁸ Podršku Damasku dala je i ruska pravoslavna crkva što se jasno videlo prilikom posete patrijarha moskovskog i cele Rusije Kirila Siriji početkom novembra prošle godine. Ruski patrijarh je tokom te posete izjavio da „veruje da će Gospod pokazati milost prema narodu Sirije i crkvi u Antiohiji“, kao i da će se „uspostaviti mir, pravda i da će sirijski narod sam rešavati svoje unutrašnje probleme, težeći tome da se putem dijaloga, međusobnog razumevanja postignu ti ciljevi, koje je Sirija postavila sebi“.³⁹

Strahujući da će demokratske promene na Bliskom istoku pod patronatom SAD biti samo uvertira u obaranje aktuelnog režima u Iranu, kao i da će dovesti do ponovnog otvaranja „južnog fronta“ u po Moskvu osetljivim oblastima kao što je Severni Kavkaz, Rusija je preduzela neke konkretne mere na vojnom planu „kod kuće“. Naime, Rusija je u oktobru i novembru prošle godine u potpunosti završila sa modernizacijom svoje 102. vojne baze u Jermeniji (baza od najvećeg značaja za Rusiju na Zakavkazju), a takođe je jedinice stacionirane u blizini Jerevana prebacila u Gumru, koji se nalazi blizu granice sa Turskom. Pored ovoga, Moskva je poslala brodove crnomorske flote u patroliranje blizu Gruzije za koju se pretpostavlja da će u slučaju sukoba sa Iranom biti na strani SAD i Turske, a od 1. decembra vojne baze u Abhaziji i Južnoj Osetiji nalaze se u stanju borbene pripravnosti. U mestu Izberbaš, neposredno uz granicu sa Azerbejdžanom, ruska raketna divizija sa protivbrodskim raketama *Bal-E* stavljena je u stanje stalne borbene pripravnosti, a isto tako ne treba zaboraviti ni to da su u cilju

³⁸ Poslednji sporazum koji je Sirija potpisala 2009. godine uključuje i rakete *Jahont*, koje su po rečima neimenovanog izvora iz ruske vojske isporučene Siriji. Izvor ne navodi datum isporuke najmanje 36 ovih raketa, ali naglašava da Sirijci još uvek nisu obučeni da njima rukuju. Videti: Faruk Akkan, „Suriye, Dış Müdahaleye Karşı Rusya ile Hava Savunmasını Güçlendirecek“, *Zaman*, Internet, 28/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1206617&keyfield=537572697965>, „Rusya, Füzelerini Suriye'ye“ Ulaştırdı, *Zaman*, Internet, 07/12/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1209370&title=rusya-fuzelerini-suriyeye-ulasti-rdi> i „Suriye, Füzelerini Türkiye'ye Çevirdi“, *Türkiye Gazetesi*, Internet, 29/11/11, <http://www.turkiyegazetesi.com/haberdetay.aspx?haberid=515281>.

³⁹ Patrijarh Kiril je upozorio na stravična iskustva ruskog građanskog rata koji je usledio nakon izbivanja Oktobarske revolucije. „Jedno od najtežih iskušenja bio je građanski rat u XX veku. Podelili smo svoj narod i ubijali jedni druge u ime uspostavljanja srećnijeg života. Nije nam pošlo od ruke da na krvi stvorimo srećniji život. Tek kada smo odustali od unutrašnje konfrontacije, ujedinili snagu svog naroda, međusobno se pomirili, tada se i pojavila nada za obnavljanje nacionalnog života“, istakao je tom prilikom ruski patrijarh. Predsednik Asad je sa svoje strane izrazio zabrinutost zbog sve češćih pokušaja korišćenja multikonfesionalnosti Sirije u cilju obaranja aktuelne vlade. Videti: „Патриарх Кирилл призвал сирийцев строить открытую мирную страну“, *RIA Novosti*, Internet, 07/01/12, http://ria.ru/arab_sy/20111113/487697823.html i „Состоялась встреча Святейшего Патриарха Кирилла с Президентом Сирии Башаром Асадом“, Internet, 07/01/12, <http://www.patriarchia.ru/db/text/1673524.html>.

formiranja jedinstvene borbene grupe svi ratni brodovi iz Astrahana dislocirani u region Mahačkale i Kaspijska.⁴⁰

U odnosu na Moskvu, sudbina Asada nakon prozapadnih promena u Egiptu i Libiji, mnogo više brine zvaničnike u Teheranu, koji će, svesni činjenice da će u slučaju pada Sirije koaliciji okupljenoj oko SAD i Izraela biti širom otvoren put ka Iranu, još intenzivnije pomagati Asadov režim.⁴¹ Sa druge strane, tursko prihvatanje radara na svojoj teritoriji pokazalo je Iranu da se Turskoj ne može preterano verovati, odnosno, Teheran je shvatio da je podrška Turske Iranu samo formalne prirode i da će se Ankara u kritičnom trenutku prikloniti SAD, kao što je to učinila u slučaju Libije i Sirije. Ovakvom stavu Teherana, koji je nedavno čak zapretio da će gađati ciljeve u Turskoj u slučaju napada na Iran, doprinele su i izjave pojedinih turskih zvaničnika.⁴² „Kada kažemo Iran, ne mislimo samo na vladu. Postoje brojni centri moći unutar Irana i ja verujem da je od velike važnosti naša sposobnost da vodimo razgovor sa svim ovim krugovima“, istakao je predsednik Turske Gul.⁴³

Zaključak

Okretanjem leđa sirijskom rukovodstvu, Turska nije samo otpisala Asada, već je nažalost žrtvovala jedan od ključnih principa na kojima je počivala Davutogluova spoljna politika. Naime, princip „nultih problema sa susedima“, u čijoj osnovi leži nemešanje u unutrašnje poslove susednih država i prevazilaženje postojećih, u većini slučajeva viševekovnih problema, nakon sirijske epizode ostaće samo „mrtvo slovo na papiru“. Ukoliko se pak, sadašnja drama u Siriji reši vojnom intervencijom SAD i Turske, podozrenje suseda prema Turskoj će se nakon „medenog meseca“ sa novim „demokratskim“ vlastima nakon promena, neminovno pojačati.

⁴⁰ Opširnije na ovu temu videti: Сергей Коновалов, „Москва оптимизирует военную группировку на юге“, *Независимая газета*, Internet, 10/01/12, http://www.ng.ru/nvo/2011-12-15/1_gruppiro_vka.html.

⁴¹ Podsetićemo da je još u junu mesecu bivši oficir CIA-e sa dvodecenijskim iskustvom na Bliskom istoku, Robert Ber (Robert Bear), istakao da su mere SAD i EU protiv Sirije i njenog alevitskog rukovodstva zapravo usmerene protiv Irana tj. imaju za cilj njegovo izolovanje u regionu. Ber je tom prilikom takođe istakao da oružje sirijskoj opoziciji ne dolazi samo iz Iraka i Libana, već i iz Turske. Videti: „Former CIA officer questions EU motives in Syria“, *EU Observer*, Internet, 25/11/11, <http://euobserver.com/24/32544>.

⁴² Videti: „İran’dan Tehdit: Malatya’yı Vururuz“, *Haber Türk*, Internet, 15/01/12, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/696140-irandan-tehdit-malatyayi-vururuz>.

⁴³ Videti: „Interview: Why Turkey’s President Abdullah Gul Believes His Country’s Moment Has Come“, *Sunday Telegraph*, Internet, 21/11/11, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/turkey/8901775/Interview-why-Turkeys-President-Abdullah-Gul-believes-his-countrys-moment-has-come.html>.

Koliko je potencijalno opasan ovakav odnos prema susedima govori i konstatacija urednika časopisa *Россия в глобальной политике*, Fjodora Lukjanova (Фёдор Лукьянов) da „Turska ima mnogo partnera, ali uopšte nema prijatelja“ odnosno da je „podozrenje prisutno kod skoro svih suseda, iako se svi trude da se okoriste o situaciju i pozicioniraju uz Tursku“.44 Sa druge strane, tursko „da“ postavljanju radara na njenoj teritoriji, apel premijera Erdogana okupljenim u Kairu da se okrenu sekularizmu, kao i kasnije uključivanje Turske u koaliciju protiv Gadafija i Asada, učinili su da SAD u Turskoj prepozna ključnog, ali ne i najvažnijeg saveznika u regionu. Naime, sudbina tursko-američkih odnosa, a u velikoj meri i budućnost celokupnog angažmana Turske u regionu Bliskog istoka, zavisice i od uspeha normalizacije odnosa sa Izraelom. Poruku predsednika SAD Baraka Obame upućenu iz Američkog jevrejskog kongresa, da za SAD „ne postoji važniji saveznik od Izraela“, Ankara nije mogla da ne čuje.45 Koliko dobro, ostaje da se vidi u narednim mesecima. Isto tako, obećanja SAD da će pomoći Turskoj u borbi protiv PKK, kao i verovanje pojedinaca da će zahvaljujući turskom priklanjanju Vašingtonu, Turska dobiti „zeleno svetlo“ da se obračuna sa PKK, nisu preterano uverljiva. Drugim rečima, ma koliko Turska bila kooperativna u regionu Bliskog istoka, teško je poverovati da će se Amerika olako oprostiti od tako dragocenih saveznika kao što su kurdski pobunjenici, pogotovo ako se zna da bi eventualno američko okretanje leđa PKK, Kurde moglo naterati da intenziviraju odnose sa Moskvom, koja će kratkoročno biti jedan od najvećih gubitnika „arapskog proleća“. U ovom trenutku, uzimajući dosadašnje iskustvo koje je PKK imala sa raznim „stranim faktorima“, čini se da će PKK, pored islamista, biti možda najveći dobitnik tzv. arapskog proleća. Demonstrativno glorifikovanje „turskog modela“ i pozivanje na demokratiju manje više svih opozicionih političkih aktera u regionu, pa čak i radikalnih islamističkih grupa, svakako ne garantuju uspeh ovog „demokratskog“ eksperimenta u Severnoj Africi i na Bliskom istoku. U tom kontekstu, iransko iskustvo iz prvih meseci nakon revolucije, možda je jedan od najboljih primera.

Bibliografija

1. “ABD: Türkiye’nin Suriye’ye Baskısı Önemli”, *Hürriyet*, Internet, 14/11/11, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=18837224>.
2. Akkan, Faruk, “Suriye, Dış Müdahaleye Karşı Rusya ile Hava Savunmasını Güçlendirecek”, *Zaman*, Internet, 28/11/11, http://www.zaman.com.tr/haber.do?habe_rno=1206617&keyfield=537572697965.

44 Фёдор Лукьянов, “Турция мстит за Россию”, *Газета*, Internet, 20/02/12, <http://www.gazeta.ru/column/lukyanov/3776969.shtml>.

45 Videti: “Obama to N.Y. Jews: No ally is more important than Israel”, *Haaretz*, Internet, 07/12/11, <http://www.haaretz.com/news/diplomacydefense/obama-to-n-y-jews-no-ally-is-more-important-than-israel-1.398887>.

3. Ali H. Aslan, Sezai Kalaycı, "Washington'da Türkiye Rüzgarı Esti", *Zaman*, Internet, 07/12/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1209160>.
4. "Alışveriş tamamen durdu", *Hürriyet*, Internet, 14/11/11, <http://hursarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=18889928>.
5. "Arap Birliği'nin Tarihi Suriye Kararı", *Milliyet*, Internet, 14/11/11, http://dunya.milliyet.com.tr/arap-birligi-nin-tarihi-suriye-karari/dunya/dunyayazarde_tay/14.11.2011/14_62490/default.htm.
6. "Artık Esad'a Güvenmiyoruz", *Cumhuriyet*, Internet, 23/11/11, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=294830>.
7. Aydıntaşbaş, Aslı, "Diktatörlere Kanka Olmanın Zararları", *Milliyet*, Internet, 26/04/11, <http://www.milliyet.com.tr/diktatorlerle-kanka-olmanin-zararlari/asli-aydin-tasbas/siyaset/yazardetay/26.04.2011/1382328/default.htm>.
8. Aydıntaşbaş, Aslı, "Beşar Esad'dan Mektup Var", *Milliyet*, Internet, 07/12/11, http://siyaset.milliyet.com.tr/besar-esad-dan-mektup-var/siyaset/siyasetya_zardetay/01.12.2011/1469457/default.htm.
9. "Bizi Uyarılar Kendine Baksın", *Milliyet*, Internet, 11/01/12, <http://dunya.milliyet.com.tr/bizi-uyarilar-kendine-baksin/dunya/dunyadetay/11.01.2012/1487167/default.htm>.
10. Davutoğlu, Ahmet, *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, İstanbul, 2008.
11. "Davutoğlu'ndan Tartışılacak Türkiye Tasviri", *Cumhuriyet*, Internet, 23/11/11, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=295036>.
12. Евтушенков, Владимир, "После затишья: Россия и арабский мир на новом этапе", *Россия в глобальной политике*, Т. 3, No, 3 (май-июнь, 2005)
13. "Erdoğan'dan Esad'a Sert Tepki", *Posta*, Internet, 22/11/11, http://www.posta.com.tr/siyaset/HaberDetay/Esad_a_sert_tepki.htm?ArticleID=96209.
14. "Esad Yanlıları Türk Temsilciliklerine Saldırı, Türkiye Diplomat Ailelerini Ankara'ya Getirdi", *Zaman*, Internet, 14/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1201762&title=esad-yanlilari-turk-temsilciliklerine-saldiriditurkiye-diplomat-ailelerini-ankaraya-getirdi>.
15. Fisk, Robert, "The Arab Spring has given Turkey a voice. Don't mess with it", *The Independent*, Internet, 21/11/11, <http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/fisk/robert-fisk-the-arab-spring-has-given-turkey-a-voice-dont-mess-with-it-6263986.html?origin=internalSearch>.
16. Gürsel, Kadri, "Kürtler Arap Baharı'nın Neresinde?", *Milliyet*, Internet, 01/12/11, http://dunya.milliyet.com.tr/kurtler-arap-bahari-nin-neresinde/dunya/dunyayazardet_ay/31.10.2011/145_7279/default.htm.
17. "İlişkilerde 'Altın Çağı' Yaşıyoruz", *Cumhuriyet*, Internet, 23/11/11, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=294918>.
18. "Interview: Why Turkey's President Abdullah Gul Believes His Country's Moment Has Come", *Sunday Telegraph*, Internet, 21/11/11, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/turkey/8901775/Interview-why-Turkeys-President-Abdullah-Gul-believes-his-countrys-moment-has-come.html>.
19. "İran ve Suriye, PKK'yı mı Kullanıyor?", *Cumhuriyet*, Internet, 11/11/11, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=286910>.

20. İstegün, Aziz, "PKK, 12 Yıl Sonra Suriye'de Kamp Kurdu", *Zaman*, Internet, 25/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1205735&keyfield=537572697965>.
21. Kırışçı, Kemal, Tocci Nathalie, Walker Joshua, "A neighborhood rediscovered: Turkey's transatlantic value in the Middle East", *Brussels Forum Paper Series/The German Marshall Fund of the United States*, March 2010.
22. Льюис, Бернард, „Свобода и справедливость на сегодняшнем Ближнем Востоке“, *Россия в глобальной политике*, Т. 3, No, 3 (май- июнь, 2005)
23. Милов, Владимир, „Дремучая дипломатия“, *Газета*, Internet, 10/12/11, <http://www.gazeta.ru/column/milov/3756149.shtml>.
24. „Obama to N.Y. Jews: No ally is more important than Israel“, *Haaretz*, Internet, 07/12/11, <http://www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/obama-to-n-y-jews-no-ally-is-more-important-than-israel-1.398887>.
25. Parker, Joel Daniel, "The state of the Syrian opposition", *Tel Aviv Notes*, Vol. 5, No, 7 (April, 2011)
26. "Remarks by the President on the Middle East and North Africa", *Office of the Press Secretary/State Department*, Internet, 25/11/11, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/05/19/remarks-president-middle-east-and-north-africa>.
27. "Rus Donanması Suriye Sularında", *Milliyet*, Internet, 28/11/11, <http://dunya.milliyet.com.tr/rus-donanmasi-suriye-sularinda/dunya/dunyadetay/23.11.2011/1466344/default.htm>.
28. "Rusya, Füzelerini Suriye'ye" Ulaştırdı, *Zaman*, Internet, 07/12/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1209370&title=rusya-fuzelerini-suriyeye-ulasti> rdi.
29. Sayari, Sabri, "Turkey and the Middle East in the 1990's", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 26, No. 3 (spring 1997)
30. Shadid, Anthony, "Turkey Predicts Alliance With Egypt as Regional Anchors", *New York Times*, Internet, 17/11/11, http://www.nytimes.com/2011/09/19/world/middleeast/turkey-predicts-partnership-with-egypt-as-regional-anchors.html?pagewanted=1&_r=1&sq=That%20will%20be%20an%20axis%20of%20democracy%20of%20the%20two%20biggest%20nations%20in%20our%20region,%20from%20the%20north%20to%20the%20south,%20from%20the%20Black%20Sea%20down%20to%20the%20Nile%20Valley%20in%20Sudan,&st=cse&scp=1.
31. "Suriye Dışişleri Bakanı: Davutoğlu ve Clinton İç Savaşa Yönlendiriyorlar", *Zaman*, Internet, 22/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1204397&keyfield=737572697965>.
32. "Suriye'de Türk Hac Kafilesine Saldırı", *Cumhuriyet*, Internet, 21/11/11, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=294658>.
33. "Suriye'de Yol Güvenliği Konusunda Duyuru, 8 Aralık 2011", Internet, 10/12/11, http://www.mfa.gov.tr/suriye_de-yol-guvenligi-konusunda-duyuru_8-aralik-2011.tr.mfa.
34. "Suriye Müslüman Kardeşler: Tercihimiz İran Değil Türk Yönetim Modeli", *Zaman*, Internet, 30/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1207776&keyfield=537572697965>.
35. "Suriye: PKK'ya Karşı Duruşumuz Açık", *Zaman*, Internet, 30/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1207523&keyfield=537572697965>.

36. "Suriye: Türk Hacılar Terör Grupları Saldırdı", *Zaman*, Internet, 25/11/11, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1205604&keyfield=53757269796>.
37. "Turkey Doesn't Want Chaos in the Middle East", *Spiegel*, Internet, 24/07/09, <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,631848-2,00.html>.
38. "Türkiye'den 9 Maddelik Yaptırım", *Radikal*, Internet, 01/12/11, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetayV3&ArticleID=1071129&Date=01.12.2011&CategoryID=100>.
39. "Türkiye Osmanlı Hayalini Kuruyor", *Hürriyet*, Internet, 01/12/11, <http://www.hurriyet.com.tr/planet/19337940.asp?top=1>.
40. "Türkiye-Suriye Tatil Kardeşliği", *Radikal*, Internet, 29/09/11, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetayV3&ArticleID=891994>.
41. Türkeş, Mustafa, Uzgel, İlhan (eds.), *Türkiye'nin Komşuları*, İmge Kitabevi, Ankara, 2002.
42. Волков, Константин, Самодин, Андрей, „России дорого обходится дружба с Асадом“, *Известия*, Internet, 10/12/11, <http://www.izvestia.ru/news/506891>.
43. Yetkin, Murat, "Suriye'ye Yaptırım, Topkapı'ya Baskın", *Radikal*, Internet, 01/12/11, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1071135&Yazar=MURAT%20YETK%DDN&Date=01.12.2011&CategoryID=98>.

Miloš B. Marković, MA

TURKISH FOREIGN POLICY "TURN": THE CASE OF SYRIA

ABSTRACT

The Justice and Development Party's rise to power in 2002 has initiated an unprecedented momentum of the Turkish foreign policy, which has not been seen since the era of the late Turkish Prime Minister and President Turgut Ozal. In this paper, by presenting the deterioration of Turkey's relations with Syria, we shall deal with the uncertain future of the "Zero Problems with Neighbors" policy, which is considered one of the basic principles of Davutoğlu's foreign policy. The abandonment of this principle has raised doubts that Turkey, despite the fact that it has proclaimed the necessity of obtaining "central country" status, has not given up its Cold War role of "NATO's frontline outpost" in the Middle East. In other words, Turkey's sudden "democratic self-awakening" has caused fears in Iran and also in Moscow, which apart from its clear support to Damascus has increased its military presence in the highly sensitive area of Northern Caucasus.

Key words: Turkey, Syria, Russia, Iran, Asad, Erdoğan, Davutoğlu, "Zero Problems with Neighbors" Policy, Arab Spring, PKK, Golden Age of Turkey-US Relations.